

освітні напрями підготовки майбутніх фахівців у відповідності до потреб регіону.

4) Забезпечити ефективну маркетингову та фінансову політику, а також використання внутрішніх резервів та самофінансування закладів, що забезпечить необхідний рівень освітніх послуг.

Коруняк Ірина Миколаївна
Спеціаліст відділу фінансів Чемеровецької селищної ради

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Інтеграція України до європейського співтовариства потребує врахування загальноєвропейських тенденцій розвитку фінансової системи та регулювання фінансових відносин. Особливої уваги потребує питання вивчення досвіду європейських держав у питанні забезпечення фінансової незалежності системи місцевого самоврядування, що торкається життєво важливих інтересів кожної людини, оскільки у більшості держав локальний рівень публічного управління відповідає на фінансування найважливіших суспільних послуг.

Архітектоніка бюджетної системи країни залежить від багатьох чинників: форми державного устрою, рівня економічного розвитку, історичних традицій місцевого самоврядування. Для держав з давніми традиціями децентралізації та федеративним державним устроєм (Канада, Німеччина, Австрія, Швейцарія та ін.) притаманна трирівнева бюджетна система, яка об'єднує федеральний бюджет, бюджети суб'єктів федерації (регіонів, штатів, кантонів, ленів та ін.) та бюджети муніципалітетів. Натомість, в унітарних країнах із сильними традиціями централізації влади (Франція, Японія, Польща, Україна) бюджетна система представлена двома рівнями, які об'єднують державний та місцеві бюджети. Відповідно до структури бюджетної системи формується бюджетне

законодавство: в унітарних державах склад місцевих бюджетів та структура їх дохідної і видаткової частини, порядок їхнього формування визначаються на рівні загальнодержавного законодавства; у федеративних країнах ці норми можуть бути визначені не тільки федеральним законодавством, але й правовими документами суб'єктів федерації. Зважаючи на особливості кожної країни, склад фінансової системи та, зокрема, місцевих бюджетів, може мати свої особливості. Зокрема, в Іспанії складовою частиною місцевих бюджетів є бюджети сумісних товариств (торгівельних структур, заснованих за участі органів влади).

Загальноєвропейською тенденцією сучасного етапу розвитку фінансових відносин є поглиблення децентралізації у різних проявах. У більшості країн ЄС відбувається процес посилення значущості місцевих бюджетів, підвищення рівня фінансової автономії місцевого самоврядування. Розширюються і компетенції місцевого самоврядування, які крім традиційного забезпечення суспільних благ все частіше торкаються питань стимулювання підприємництва, подолання диспропорцій економічного та соціального розвитку, налагодження зовнішніх зв'язків [1, с. 247].

У країнах із високим рівнем міжрегіональної диференціації розвитку та, відповідно, значними диспропорціями у бюджетній забезпеченості характерний вищий рівень централізації бюджетних ресурсів та функціонування складної системи міжбюджетного вирівнювання. Проте, у більшості країн Європи, які не відчують значних регіональних диспропорцій, представлені децентралізовані бюджетні системи, для яких характерний високий ступінь фінансової автономії місцевого самоврядування і перерозподілу бюджетних ресурсів на його користь. Для країн з ринковою економікою не характерний традиційний для планової економічної системи принцип «матрьошки» коли місцеві бюджети вважались складовою частиною бюджетів вищого рівня. На сьогодні універсальним став принцип самостійності бюджетної системи, коли усі її складові незалежні та не відповідають своїми ресурсами за виконання зобов'язань інших бюджетів. У низці

держав, які мають глибокі традиції децентралізації (Австрія, Швейцарія, Швеція), або ж відчувають сплеск регіонального сепаратизму (Іспанія) місцеві бюджети наділені винятково високим рівнем фінансової автономії, яка в окремих випадках (Країна Басків в Іспанії) межує з повною відокремленістю, коли між державним та відповідним місцевим бюджетами практично немає жодних зв'язків. У найбільш децентралізованих країнах рівень фінансової автономії місцевих органів влади сягає 80-90%, коли практично усі бюджетні ресурси місцевого бюджету сформовані за рахунок власних джерел, а трансферти мають обмежений характер.

Загальною ознакою європейської бюджетної практики є виокремлення у складі місцевих бюджетів двох частин – адміністративного (загального) бюджету та бюджету розвитку (інвестиційного). Кожна складова має визначені джерела доходів та напрями використання коштів. Зазвичай, доходи поточного бюджету формують надходження місцевих податків та зборів, місцеві платежі, а також безцільові трансферти з бюджетів вищого рівня. Основу бюджету розвитку формують надходження від фінансової діяльності та операцій з капіталом: кошти від банківських кредитів, емісії муніципальних боргових цінних паперів, продажу комунальної власності, а також цільових трансфертів з вищестоящих бюджетів. При цьому бюджетне законодавство не передбачає можливості, щоб кошти однієї частини бюджету можна було спрямувати на покриття витрат за іншою частиною бюджету.

Оригінальну практику функціонування системи місцевих фінансів має Франція. У цій країні у структурі бюджетної системи функціонують унікальні складові – так звані додаткові та приєднані бюджети. Існування додаткових бюджетів спричинене впровадженням у бюджетну практику середньострокового бюджетного планування, яке передбачає складання бюджетів на термін від 3 років. Оскільки прогнозовані показники бюджету за такий період можуть зазнавати змін, щоб не вносити коректив до основного бюджету, схвалюють додатковий бюджет, у якому «відображені залишки та дефіцити бюджетних

ресурсів попереднього бюджетного періоду» [2, с. 56]. Отож, додатковий бюджет виступає логічним зв'язком між бюджетами різних бюджетних періодів, забезпечуючи послідовність середньострокового бюджетного планування.

Щодо приєднаних бюджетів, то вони відображають «фінансові операції окремих місцевих громадських служб, що мають фінансову самостійність, надають платні послуги, але не користуються правом юридичної особи» [3, с. 57]. Зазвичай під такими структурами розуміють комунальні служби, які забезпечують надання послуг благоустрою, водопостачання та водовідведення та ін. Таким чином, ці структури мають високий рівень фінансової автономії, але не користуються статусом юридичної особи. Зважаючи на це, вважати їх аналогом вітчизняних підприємств житлово-комунального сектору, які є відокремленими юридичними особами, не зовсім коректно.

Відповідно до усталеної практики, місцеві бюджети європейських країн формуються за допомогою різних методів, через що у складі доходів виділяють податкові та неподаткові надходження, доходи від господарської діяльності та надання публічних послуг, трансферти з вищестоящих бюджетів, кошти від позик, доходи від використання власності та інші джерела. Зважаючи на те, що для більшості країн Європи характерний високий рівень фінансової автономії органів місцевого самоврядування, основу доходів місцевих бюджетів формують місцеві податки та збори, а також частина надходжень від загальнодержавних фіскальних платежів. У низці країн система оподаткування передбачає існування місцевих надбавок до загальнодержавних фіскальних платежів, розміри яких встановлюються органами місцевого самоврядування. У Швеції, Норвегії та інших скандинавських країнах основну роль у формуванні доходів місцевих бюджетів відіграють місцеві прямі податки (податок на майно, на спадщину і дарування та ін.). «У Швеції прямі місцеві податки становлять майже 64,3% поточних доходів місцевих бюджетів, у Норвегії – 55,2%» [4, с. 66].

Рівень концентрації бюджетних ресурсів у місцевих бюджетах залежить від багатьох чинників, однак найбільше від рівня економічного розвитку країни та моделі децентралізації. Для більшості країн Центрально-Східної Європи характерний дещо нижчий рівень концентрації бюджетних ресурсів у місцевих бюджетах, ніж у державах Західної Європи та Скандинавії. Це пояснюється двома причинами: по-перше, з метою підтримки прискорених темпів розвитку економіки у цих державах встановлений загалом нижчий рівень перерозподілу фінансових ресурсів через бюджет, ніж у країнах «старої» Європи; по-друге, у цих державах спостерігається вищий рівень централізації бюджетних ресурсів у державному бюджеті як наслідок тоталітарної спадщини, наслідки якої поки не подолані остаточно. Відповідно, якщо у країнах Центрально-Східної Європи (за винятком Польщі) середній показники питомої ваги доходів місцевих бюджетів у ВВП в 2020 році коливався в районі 7-13%, то в країнах Західної Європи він був у 1,5-2 рази вищим, а в Данії, Швеції, Фінляндії – у 2,5-3 рази [5].

Місцеві бюджети європейських країн відчувають значний рівень залежності від міжбюджетних трансфертів. Частка таких доходів у розрізі країн може суттєво диференціювати. Найвищий рівень залежності від них спостерігається у Нідерландах, Італії, Великобританії, де питома вага міжбюджетних трансфертів у структурі доходів поточного бюджету органів місцевого самоврядування складає від 60 до 80%. Трансферти застосовують двох видів: без цільові (субсидії-дотації) та цільові (субвенції). У Німеччині додатковим різновидом трансфертів є перерозподіл частини ПДВ в рамках фінансового вирівнювання (дотація на підтримання бази оподаткування). На відміну від дотації, які мають загальне призначення зміцнити фінансові можливості органу місцевого самоврядування, субвенції можуть мати винятково різне застосування («у США налічується більше 200 видів субсидій, в Італії – понад 100, у Великобританії – майже 50» [6, с. 169]). У країнах Скандинавського півострова субвенції спрямовуються на реалізацію програм у галузях освіти та охорони здоров'я, у США, Японії, Німеччині та деяких

інших країнах субвенції також надходять на потреби органів безпеки і правопорядку, розвиток соціальної та економічної інфраструктури.

За наявності дефіциту ресурсів місцевого бюджету та нестачі трансфертів для покриття усіх необхідних витрат органи місцевого самоврядування вдаються до запозичень. Подібно до вітчизняної практики, кредитні ресурси можуть бути використані виключно на інвестиційні потреби, покриття поточних видатків заборонене. Найпоширенішими методами позикового фінансування місцевих бюджетів у зарубіжній практиці є позики банків, емісія боргових зобов'язань, а також міжбюджетні кредити. Нерідко органи державної влади виступають у ролі гаранта за муніципальними позиками, вживають спеціальних заходів для того, щоб уникнути ризику неповернення коштів. За рахунок позик фінансується основна частина капітальних витрат місцевих бюджетів у Франції (до 98%), в Англії – 90%, в Японії, США та Німеччині (від 40% до 45%) [7, с. 13].

Позикове фінансування місцевих бюджетів передбачає застосування різних боргових інструментів – заставних листів, муніципальних облігацій, бонів (короткотермінових позик), міжбюджетних позик на покриття тимчасових касових розривів та ін. Процентні ставки за муніципальними облігаціями визначаються органом місцевого самоврядування на підставі аналізу ставок ринку позикового капіталу, терміну позики та фінансових можливостей бюджету з обслуговування муніципальних боргових зобов'язань [8, с. 79]. В окремих державах міжбюджетні позики надають спеціально уповноважені структури за рахунок коштів державного бюджету. Подібно до України, можливості щодо емісії облігацій залежать від розміру територіальної громади – право емісії міжнародних боргових цінних паперів надається тільки крупним громадам або суб'єктам федерації, внутрішні позики можуть здійснювати усі територіальні громади.

Таким чином, в результаті еволюційного розвитку модель формування доходів місцевих бюджетів у європейських країнах набула сучасних рис та

передбачає багатоканальність надходження бюджетних ресурсів, поєднання фіскальної та регуляторної ролі податкових інструментів, широкі можливості для залучення кредитних ресурсів. Ґрунтовне вивчення зарубіжного досвіду щодо формування доходів місцевого самоврядування забезпечує можливості уникнути помилок у проведенні власної бюджетної політики в Україні. Проте, бездумне запозичення іноземного досвіду без урахування місцевої специфіки може не дати бажаного ефекту щодо нарощування доходів місцевих бюджетів, але негативно вплинути на місцеву економіку чи викликати спротив громадськості. Відтак, зміна підходів до моделі формування доходів місцевих бюджетів має бути поміркованим та обґрунтованим процесом, узгодженим з історичним досвідом, сучасним станом та перспективами розвитку територіальної громади.

Список використаних джерел:

1. Зіллер Ж. Політико-адміністративні системи країн ЄС. Порівняльний аналіз; пер. з фр. В. Ховхуна. К.: Основи, 2006. 419 с.
2. Макогон В. Д. Формування доходів місцевих бюджетів у зарубіжних країнах. *Наукові праці НДФІ*. 2008. № 1 (42). С. 56-57.
3. Сунцова О. О. Зарубіжний досвід формування доходів місцевих бюджетів. *Держава і право*. 2010. № 3. С. 56-60. URL: <http://www.lawyer.org.ua/?w=r&j=20&d=454>.
4. Миргородська Л. О. Фінансові системи зарубіжних країн: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2003. 240 с.
5. The Government Finance Statistics. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/government-finance-statistics/data>
6. Горин В. П. Резерви збільшення доходів бюджетів територіальних громад в умовах реформи децентралізації. *Бізнес-навігатор*. 2018. Вип. 6 (49). С. 168-172.
7. Трубіна М. В. Зарубіжний досвід формування доходів місцевих бюджетів. *Фінанси України*. 2011. № 5. С. 12-18.

8. Григорьев В. Эволюция местного самоуправления. Отечественная и зарубежная практика. *Местные финансы*. 2009. № 6. С. 27-43.

Кухарська Оксана Петрівна
Студентка II курсу магістратури
Західноукраїнського національного університету

ОПТИМІЗАЦІЯ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ГРОМАДЯН

Прискорення глобалізаційних процесів, які суттєво ускладнюють функціонування фінансових систем внаслідок появи широкого спектру новітніх фінансових продуктів та послуг, вимагають від громадян вирішення доволі складних завдань, до розв'язання котрих вони часто виявляються невідготуваними. Відтак, через відсутність необхідних фінансових знань та навиків прийняття зважених фінансових рішень, на фоні агресивної пропозиції і реклами таких продуктів та послуг з боку комерційних структур, в суспільстві відбувається накопичення значних диспропорцій та ризиків, здатних у сучасних умовах перерости в проблему національного масштабу.

Актуальність питань низького рівня фінансової грамотності населення особливо зросла в останні десятиліття, коли значно загострилися проблеми непосильного особистого боргового навантаження, відсутності ефективних заощаджень, нездатності громадян вживати ефективних заходів, спрямованих на захист власного добробуту тощо. Саме цей період ознаменувався посиленням уваги урядів розвинених країн світу до проблем підвищення фінансової грамотності населення. У цей час у США, Великобританії, Австралії та інших державах починали діяти національні стратегії і програми підвищення фінансової грамотності, на реалізацію яких уряди спрямовували кошти з державного бюджету, а також залучали приватні і громадські організації.